

**Verlag Studium Generale Landbouw en
Landelijk Gebied**

**'Boeren voor Natuur biedt
nieuwe perspectieven'**

Zwolle, 22 november 2001

**Verslag Studium Generale Landbouw en
Landelijk Gebied
'Boeren voor Natuur biedt
nieuwe perspectieven'**

Zwolle, 22 november 2001

Inleiding

Met elke nieuwe beleidsmaatregel uit Brussel, Den Haag of Zwolle, lijkt de laatste tijd de kloof tussen boeren en beleidsmakers groter te worden. In een poging de dialoog weer op gang te brengen, organiseerde de provincie Overijssel eind november een *Studium Generale Landbouw en Landelijk Gebied* in het provinciehuis te Zwolle, onder het motto 'Naar een nieuwe provinciale landbouwagenda'.

Nadat drie sprekers, te weten: gedeputeerde Kemperman, Sierk Spoelstra en Anton Stortelder, hun visie hebben gegeven op de toekomstperspectieven van de provinciale landbouw, ontstaat een zeer levendige discussie. Naast grote verschillen, blijken er toch ook duidelijke overeenkomsten te bestaan tussen de visies van boeren en beleidsmakers. Voor openlijk flirten, zoals dagvoorzitter Legien Kromkamp het doel van de bijeenkomst samenvat, is het nog een beetje vroeg. Maar na afloop klinkt bij veel aanwezigen wel enthousiasme door: "Dit moeten wij vaker doen!"

Hierbij ontvangt u het verslag van deze bijeenkomst. Op deze manier wil de provincie u de mogelijkheid geven na te lezen wat er deze ochtend besproken is. Niet om de discussie daarmee af te ronden, maar om verder te kunnen nadenken en praten over de toekomst van de landbouw en het landelijk gebied in Overijssel.

Gedeputeerde Kemperman:

“De landbouw staat een grote uitdaging te wachten”

Herman Kemperman, de Overijsselse gedeputeerde voor Landelijk Gebied en Water, opent de ochtend met een genuanceerd betoog over de moeilijke positie waarin veel boeren zich heden ten dage bevinden. “De landbouw heeft het niet gemakkelijk, om het zacht uit te drukken. De MKZ-crisis ligt nog maar net achter ons. BSE wordt nog steeds geconstateerd. De impact van een gedwongen bedrijfsbeëindiging op boeren, hun gezin en hun omgeving was en is nog steeds ongekend.” “Intussen gaat de internationalisering en liberalisering van de landbouw door. Concurrenieren wordt steeds lastiger. De landbouw wordt geconfronteerd met steeds strengere regelgeving op het gebied van milieu, mestafzet

en dierenwelzijn. Er worden bestrijdingsmiddelen uit de handel genomen en prijszondersteuning wordt afgebouwd.” En dus concludeert Kemperman: “De spagaat tussen produceren voor de wereldmarkt en voldoen aan Brusselse en Nederlandse eisen en regelgeving zal voor veel boeren moeilijk vol te houden zijn. Geen wonder dat veel boeren er geen brood meer in zien, geen plezier meer hebben in hun werk. Veel boeren besluiten te stoppen.”

Deze problematiek raakt niet alleen de boeren en hun gezinnen, constateert Kemperman. Want zonder boeren is “een duurzaam beheer van ons veelgeprezen en frequent bezochte landelijke gebied” niet mogelijk.

De provincie Overijssel heeft de boeren nodig om de groene ruimte van de provincie, met haar collectieve waarden als open ruimte, rust en stilte, in stand te houden.

In het streefbeeld (zie kader op pagina 4) dat de *Provinciale Commissie Landelijk Gebied (PCLG)* afgelopen zomer heeft opgesteld, is dan ook een zeer belangrijke rol weggelegd voor de landbouw. De PCLG heeft het daarin onder meer over een aantrekkelijk landschap, een duurzame landbouw in harmonie met omgeving, de boer als producent van voedsel en landschap, koestering van gebiedsspecifieke eigenschappen en een transparante productieketen.

Streefbeeld landelijk gebied van de Provinciale Commissie Landelijk Gebied

Haar streefbeeld omvat de volgende bouwstenen:

- een aantrekkelijk landschap;
- diversiteit (qua gebieden, bedrijven, producten/diensten);
- een actief boerenleven; bedrijvigheid;
- een duurzame landbouw in harmonie met omgeving;
- de boer als producent van voedsel en landschap;
- een transparante productie: consument kent keten en kosten;
- nieuwe samenwerkingsverbanden in keten en gebied (landschapsbeheer);
- koestering van gebiedsspecifieke eigenschappen;
- stimulering van consumptie lokale producten.

De PCLG-visie komt in grote lijnen overeen met die van de landelijke Commissie-Wijffels, die zich boog over een duurzame toekomst voor de veehouderij.

Als boeren uit hun bedrijfsactiviteiten onvoldoende inkomen kunnen generen, raken volgens Kemperman zowel de boer als dit streefbeeld in het gedrang. “Zonder inkomen is er geen boer als producent van voedsel en groen. Met alle gevolgen van dien voor zaken als landschap, dierenwelzijn, biodiversiteit op en om het boerenbedrijf, vitaliteit van het platteland en beschikbaarheid van regionaal geproduceerd kwaliteitsvoedsel.”

Kemperman signaleert echter ook positieve ontwikkelingen. “Er blijkt wel degelijk een voedingsbodem te zijn voor nieuwe wegen en perspectieven. We hebben agrarische ondernemers die kansen zien en vooruitlopen op de eisen van Brussel, de Nederlandse overheid en de consument. Ze slaan nieuwe wegen in om tot een ecologische, economische en maatschappelijke verantwoorde bedrijfsvoering te komen.”

Als voorbeelden noemt Kemperman onder meer de opkomst van zorgboerderijen, het succes van de Weerribben-zuivel, en de groei van lokale samenwerkingsverbanden die zich profileren op groene dienstverlening, natuur, landschapsbeheer en leefbaarheid. Veel van dergelijke initiatieven, waaronder de vereniging *Tuinpad Overijssel*, worden begeleid door de *Stichting Stimuland*, die de provincie samen met de landbouworganisatie GLTO heeft opgericht.

Om een antwoord te formuleren op de uitdagingen waar de landbouw voor staat, zijn er meer van dergelijke initiatieven nodig. Kemperman benadrukt dat de provincie in samenwerking met alle betrokkenen wil zoeken naar mogelijkheden om in Overijssel “vormen van landbouw, veehouderij en landgebruik te kunnen realiseren

en combineren, die recht doen aan enerzijds de maatschappelijke noodzaak van voedselveiligheid, milieu-kwaliteit en leefbaarheid en anderzijds het behoud van de natuurwaarden en cultuurhistorische waarden in de groene ruimte.”

Concreet geeft de gedeputeerde aan deze doelstellingen op een aantal manieren te willen ondersteunen, onder meer door het versterken van de dialoog met de Overijsselse samenleving, en het verbeteren van de dialoog met andere overheden, inclusief Brussel. “Daarmee doel ik op afstemming met andere provincies, het Rijk en de EU om onze denkkracht en slagkracht te vergroten. Maar ook, om de benodigde beleidsruimte en financiering te vinden én te eisen voor de nieuwe wegen en keuzes die nodig zijn.”

Daarnaast zal de provincie duidelijker ruimtelijke keuzes maken, “waarmee de ontwikkelingsgerichte agrarische ondernemer rust en ruimte wordt geboden om in samenwerking met derden nieuwe wegen in te slaan.”

En de provincie gaat agrarische ondernemers meer ondersteunen “bij het maken en uitwerken van keuzes met betrekking tot hun bedrijfsontwikkeling, bij het in gang zetten van innovatieve ontwikkelingen en concrete projecten voor duurzame landbouw, ketenontwikkeling en plattelandsvernieuwing waarmee nieuwe kansen en perspectieven worden gecreëerd, en bij onderlinge uitwisseling van ervaringen en successen.”

Van groot belang is ten slotte dat de provincie op zoek gaat naar mogelijkheden voor de financiering van land-schapsbeheer en *groene diensten*. Er lopen inmiddels een aantal proefprojecten waarin wegen worden gezocht om boeren aanvullende inkomsten te bieden voor activiteiten die maatschappelijk gewenst zijn.

Ter afsluiting spreekt Kemperman zijn vertrouwen uit “in het aanpassingsvermogen en de ondernemersgeest van onze boeren, om een invulling te geven aan hun rol als belangrijke dragers van het landelijk gebied. Met als resultaat een aantrekkelijk landelijk gebied waar boeren met plezier werken en burgers met plezier vertoeven.”

Sierk Spoelstra:

“Landbouw is meer dan het produceren van voedsel”

Aanpassingsvermogen en ondernemersgeest staan ook centraal in het betoog van Sierk Spoelstra van het *Instituut voor Dierhouderij en Diergezondheid* in Lelystad. Als projectleider van het programma *Nieuwe Veehouderijsystemen*, houdt Spoelstra zich in opdracht van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij sinds 1999 bezig met “een systeemtransitie van de huidige maatschappelijk getolereerde veehouderij naar een maatschappelijk gewenste veehouderij”.

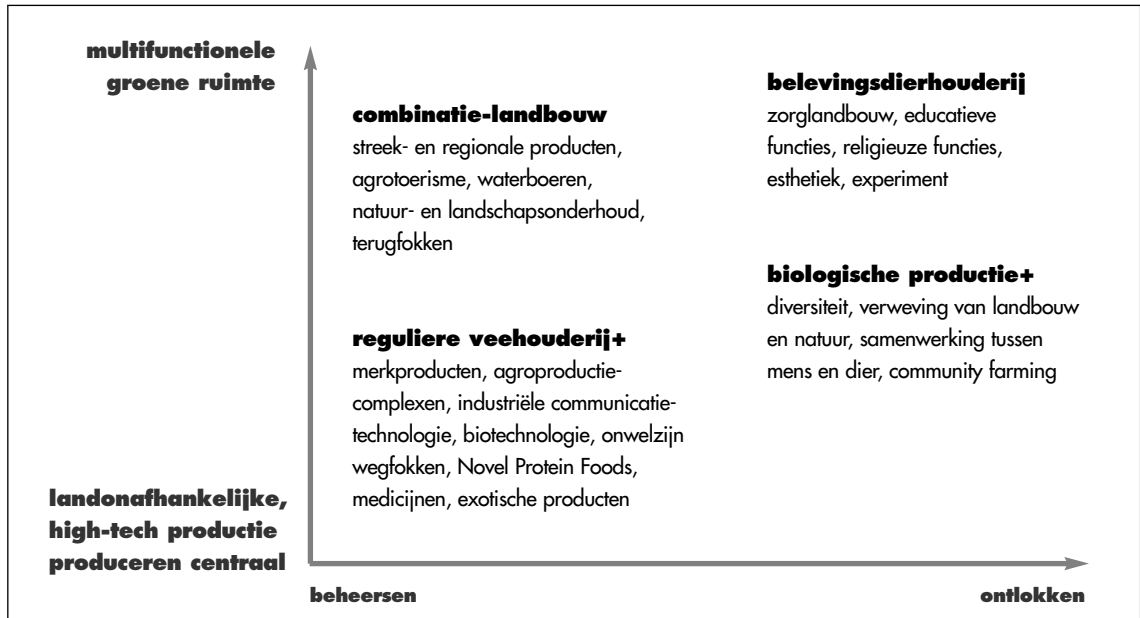
Met het begrip *systeemtransitie* wordt een samenhangende verandering van cultuur, structuur en technologie bedoeld, aldus Spoelstra. “Een duidelijk voorbeeld is de positie van het paard in de landbouw. Vroeger dacht je bij

een paard aan ploegen en nu denk je bij een paard aan ontspanning, aan een stukje rijden. Niet alleen de technologie is veranderd, maar ook de manier waarop we tegen paarden aan kijken is fundamenteel omgeslagen.”

Een dergelijke systeemtransitie vindt nu plaats in de gehele landbouwsector. “De waarden en normen van waaruit de maatschappij naar de landbouw kijkt zijn aan het veranderen en daaruit komt de vraag voort naar een andere landbouw”, betoogt Spoelstra. “Het gaat niet meer alleen om het produceren van voedsel en het genereren van een inkomen voor het boerengezin. Het gaat nu ook om het milieu, om het landschap, het dierenwelzijn en de verhouding met de Derde Wereld.”

In het programma *Nieuwe Veehouderijsystemen* is gezocht naar een gewenst toekomstbeeld dat aan deze eisen zou kunnen voldoen, maar men moest al snel constateren dat er zoveel – deels tegenstrijdige – eisen aan de landbouw worden gesteld dat één toekomstbeeld niet volstaat. “De culturele variatie in onze samenleving neemt toe en ook de groeiende welvaart schept de behoefte om keuzes te kunnen maken. Dat betekent dat we voor de landbouw niet één duurzame oplossing kunnen bedenken. Er is behoefte aan een grote variatie aan duurzame oplossingen en aan veel nieuwe agrarische professionaliteiten.

Concreet noemt Spoelstra, afgezien van de huidige reguliere landbouw, drie *duurzame oplossingsrichtingen*: biologische landbouw, combinatie-landbouw (waarbij het gaat om een combinatie van voedselproductie en natuur- en landschapsbeheer) en *belevingsdierhouderij*. Spoelstra: “Daar behoren bijvoorbeeld de zorgboerderijen toe, waar dieren niet in de eerste plaats worden gehouden voor de voedselproductie maar vooral als gezelschapsdieren met een therapeutische waarde.”

Om maatschappelijk acceptatie te vinden zullen deze *duurzame oplossingsrichtingen* zich moeten richten op wat Spoelstra *langetermijninnovatiedoelen* noemde. Dit betekent dat elke toekomstige vorm van landbouw het op de lange termijn op een aantal terreinen beduidend beter zal moeten doen dan de huidige, gangbare landbouw. Als belangrijkste terreinen noemde Spoelstra “het sluiten van kringlopen, transparantie in productie, dierenwelzijn, voedselveiligheid, en economische meerwaarde van product”.

De verschillende *duurzame oplossingsrichtingen* en de bijbehorende *langetermijninnovatiedoelen* werden in 2000 beschreven in een enthousiast ontvangen boekje. Vervolgens is door het programma *Nieuwe Veehouderijsystemen* een prijsvraag uitgeschreven, waarin consortia vanuit het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties werden uitgenodigd om concrete voorbeeldprojecten aan te dragen.

Spoelstra: “We hebben 33 ideeën binnen gekregen, waaruit we vooral die ideeën hebben geselecteerd waarin een spanning tussen verschillende maatschappelijke eisen tot uiting kwam. Uiteindelijk bleven er zes grotere ideeën over, naast een aantal kleinere, die op dit moment verder ontwikkeld worden.”

Kenmerkend aan deze projecten is volgens Spoelstra dat ze aangestuurd worden door bedrijfsorganisaties en maatschappelijke organisaties die zelf op weg willen gaan in de richting van de gewenste toekomst. “De rol van het onderzoek in deze projecten is het ter beschikking stellen van de daarvoor benodigde kennis. Het gaat daarbij om een breed palet aan kennis. Niet alleen technische kennis over de veehouderij, maar ook kennis over innovatie- en communicatiestrategieën en dergelijke”.

Tot de geselecteerde ideeën behoort onder andere het idee van een familiestal in de varkenshouderij. “In dat idee kijken we of we varkens in familiegroepen kunnen laten leven. Daarbij hoort ook dat je streeft naar korte regionale ketens en dat je je voer haalt uit bijproducten.”

Een ander onderzoeksthema is *dieren in de zorg*. Spoelstra: “Daarbij gaat het om vragen als: welke dieren zijn het meest geschikt om in therapieën te gebruiken? Hoe zorg je ervoor dat het therapeutisch gebruik van dieren niet ten koste gaat van het dierenwelzijn? En hoe voorkom je de overdracht van ziektes?”

De geselecteerde concrete onderzoeksprojecten lopen nog en onderzoeksresultaten kan Spoelstra dan ook nog niet melden. Maar ter afsluiting steekt hij wel alvast de hand in de eigen boezem van *Wageningen UR*, de overkoepelende organisatie van vrijwel alle kennisinstellingen op landbouwkundig gebied in Nederland. “Nieuwe innovatieve ontwikkelingen vragen om nieuwe *professionaliteiten* en om nieuwe structuren voor het effectief ondersteunen van dergelijke projecten met nieuwe kennis en kennisstromen. Alle spelers zullen nieuwe rollen moeten gaan vervullen en daarbij hopelijk ook nieuw elan verwerven. Kennisinstellingen zullen veel sterker innovatieprocessen ter plekke met bruikbare kennis moeten kunnen ondersteunen. Een uitdagende nieuwe rol voor het onderzoek, dat veel meer interdisciplinair, interactief en innovatief zal moeten gaan werken.”

Anton Stortelder:

“Boeren voor natuur biedt een oplossing”

Als derde inleider buigt Anton Stortelder van het Wageningse onderzoeksinstituut Alterra zich over de schijnbare tegenstelling tussen landbouw en natuur. “Historisch gezien is er van een tegenstelling helemaal geen sprake. Alle natuur in Nederland heeft zich ontwikkeld binnen een door mensen bepaalde structuur, wat heeft geleid tot een soortenrijkdom die er anders niet zou zijn. Landbouw en natuur hebben zich in de loop der eeuwen gezamenlijk ontwikkeld. Natuurbeheer is in feite een vorm van landbouw, die als zodanig niet meer bestaat.”

De verwijdering tussen landbouw en natuurbeheer is van vrij recente datum, betoogt Stortelder, en is het gevolg

van de opkomst van wat nu genoemd wordt *de gangbare landbouw*: “Een landbouw die gekenmerkt wordt door homogeniteit, voedselrijkdom, relatieve droogte, maximalisatie van de productie en een bewerkingsspiek in het voorjaar.”

Met verschillende foto's illustreert Stortelder vervolgens hoe deze landbouw het landschap uitkleedt, omdat “dat rothout toch maar in de weg staat”. Ondertussen proberen overheid en natuurbeheerders her en der natuur en landschap te behouden en te ontwikkelen, met volgens Stortelder vaak rampzalige gevolgen. “In meer dan vijftig procent van de gevallen zijn de weilanden waar men natuur wil ontwikkelen daar niet meer geschikt voor. Met als gevolg dat er alleen biezen (pitrus) of brandnetels groeien.”

Bovendien leidt de huidige scheiding tussen landbouw en natuurbeheer tot inefficiëntie en dus tot te hoge maatschappelijke kosten, betoogt Stortelder. Tot grote hilariteit van de zaal illustreert hij dit met een foto waarop tegelijkertijd werknemers van provincie, gemeente en waterschap en vrijwilligers bezig zijn met maaien en onderhoud van de oevers van een beek. Iedere organisatie is verantwoordelijk voor een eigen stukje van het landschap. “En helemaal rechts ziet u een boer toekijken met zijn handen in zijn zakken, terwijl hij het voor de helft van de kosten zou kunnen.” (Zie foto op pagina 10.)

Om de samenhang tussen landbouw en natuur weer te herstellen, is door Alterra het plan *Boeren voor Natuur* ontwikkeld. “*Boeren voor Natuur* is een realistische visie hoe de Nederlandse landbouw kan voldoen aan een breed spectrum van maatschappelijke doelstellingen zoals deze zomer verwoord door de Commissie-Wijffels, variërend van voedselveiligheid en het voorkomen van dierziekten tot meer aandacht voor de kwaliteit van de groene ruimte en de leefbaarheid van het platteland.” In deze visie is er ruimte voor drie soorten agrarische bedrijven. Naast de huidige grootschalige bedrijven, zijn dat *landschapsgerichte* en *natuurgerichte landbouwbedrijven*. De *landschapsgerichte landbouwbedrijven* zijn grotendeels gangbare landbouwbedrijven, maar zij reserveren tien

procent van hun grond voor het ontwikkelen en instandhouden van natuur- en landschapselementen, zoals bosranden, houtwallen en wandelpaden. Volgens Stortelder kan die tien procent natuur en landschap al veel betekenen voor het behoud van landschapselementen, kleinschalige recreatie, en de natuurontwikkeling. “In een bosrand vind je al tachtig procent van het bosleven terug.”

Het derde soort landbouwbedrijven in de visie van Alterra zijn natuurgerichte landbouwbedrijven, die zich richten op een combinatie van voedselproductie en de ontwikkeling van natuur en landschap op hun gehele bedrijf. Er is geen input van mest, ruwvoer of krachtvoer van buiten het bedrijf, waardoor er verschraling optreedt en het aantal planten en dieren toeneemt. Het is aan de boer om binnen deze randvoorwaarden zijn bedrijfsvoering te optimaliseren.”

Vernieuwend in *Boeren voor Natuur* is vooral de wijze van financiering van natuur- en landschapsontwikkeling. Het huidige natuurontwikkelingsbeleid is gericht op de aankoop van landbouwgronden, die worden overgedragen aan natuurbeheerders. Dat betekent dat er, naast de aankoopkosten, jaarlijks geld uitgetrokken moet worden voor het beheer. Bovendien zijn veel boeren in gebieden die zijn aangewezen voor natuurontwikkeling, helemaal niet bereid om hun grond geheel of gedeeltelijk te verkopen.

Stortelder: “Voor veel boeren is verkopen onaantrekkelijk, want ze houden geen of minder grond over om een inkomen van te genereren. Wij stellen daarom voor dat de overheid een *erfdienstbaarheidscontract* sluit met de boer, waarin vastgelegd is welke natuur- en landschapsproductie van de boer gevraagd wordt. De overheid bereikt zo hetzelfde als met aankoop, er worden eeuwigdurende *natuurrechten* op de grond gevestigd. Deze betekenen voor de ondernemer enerzijds een last, doordat deze rechten beperkingen met zich meebrengen. Anderzijds betekenen ze ook een lust door de jaarlijkse opbrengsten in de vorm van een rendementsuitkering.”

Alterra stelt namelijk voor dat de overheid, in plaats van grond voor natuur aan te kopen, voortaan ongeveer de helft van de grondprijs in een *groenfonds* stort. Met hetzelfde geld kan op natuurgerichte landbouwbedrijven de ontwikkeling van twee keer zoveel hectares natuur gefinancierd worden. “Uit het rendement van het groenfonds wordt jaarlijks een bedrag per hectare uitgekeerd aan boeren die natuur ontwikkelen. Dit biedt de boer een alternatieve inkomstenbron en is uiteindelijk goedkoper voor de overheid. De beheerskosten vallen immers weg.” Voor het natuurgerichte landbouwbedrijf zou het grootste deel van het inkomen uit dit groenfonds moeten komen, terwijl het voor het landschapsgerichte landbouwbedrijf – dat voor tien procent van zijn grond een erfdiensbaarheidscontract met de overheid sluit – een aanvullende inkomstenbron betekent.

Samen met het Landbouw-Economisch Instituut heeft Alterra deze ideeën doorgerekend voor vijf proefgebieden. Op basis van die berekeningen concludeert Stortelder dat op alledrie de vormen van landbouwbedrijven een goed inkomen verdiend kan worden, dat elkaar niet veel ontloopt. “Bovendien hou je meer boeren over, de tendens naar schaalvergroting en leegloop van het platteland wordt gedeeltelijk afgeremd.”

Ook voor de overheid biedt deze aanpak overwegend voordelen. Het opkopen van landbouwgrond in gebieden die binnen de *Ecologische Hoofdstructuur (EHS)* vallen, verloopt nu in sommige gevallen zeer moeizaam.

De aanpak van *Boeren voor Natuur* biedt voor dat probleem een oplossing, meent Stortelder. “Bovendien kan voor hetzelfde geld tweemaal zoveel nieuwe natuur ontwikkeld worden en blijft er meer waardevol cultuurlandschap behouden.”

Cruciaal voor het welslagen van *Boeren voor Natuur* is echter dat de locatie van een boerenbedrijf past bij het bedrijfstype dat de boer voor ogen staat. Idealiter zouden de natuurgerichte landbouwbedrijven rondom natuurgebieden moeten liggen én in de nabijheid van steden, zegt Stortelder. “De grootschalige landbouwbedrijven moeten vooral gesitueerd worden in gebieden met weinig landschappelijke of natuurwaarde en de landschapsgerichte landbouwbedrijven vormen een buffer tussen de beide andere typen. Maar omdat de keuze van de boer voor een type bedrijf niet altijd overeenkomt met de locatie van zijn bedrijf, zul je moeten zoeken naar mogelijkheden voor ruilverkaveling.”

Discussie:

Meer draagvlak of meer initiatieven?

Na het betoog van Stortelder, barst de discussie in de zaal los. De vraag of een boer ook natuurbeheerder kan en wil zijn, blijkt in eerste instantie de gemoederen het meest te verhitten. De heer Morsink, boer en lid van de Provinciale Staten, ziet er niets in. "Natuur en landbouw gaan niet samen, dat is een illusie. Vijftig jaar geleden leerde ik op de landbouwschool: 'meer gras is meer koeien is meer melk is meer mest is meer gras'. Als je op een landbouwbedrijf geen mineralen meer mag aanvoeren van buiten, ben je na tien jaar uitgeboerd."

Een andere boer uit zijn twijfels wat genuanceerder: "Als je op een boerenbedrijf natuur wilt ontwikkelen zonder dat je mineralen mag aanvoeren, kom je in moeilijkheden. Want je voert wel mineralen af, in de voedselproducten die je verkoopt."

Omgekeerd vraagt de heer Gelder van Staatsbosbeheer zich af of boeren wel in staat zijn om waardevolle natuur op hun bedrijf te ontwikkelen. "Je moet de omgeving wel veiligstellen, natuurontwikkeling valt niet te combineren met traditionele landbouw. En je moet wel duidelijk zeggen wat de natuur is die je wilt ontwikkelen."

In andere reacties klinkt vooral wantrouwen ten aanzien van de overheid door. "Prachtig idee. Maar voordat je als boer gaat investeren in natuurontwikkeling wil je toch eerst zeker weten dat het beleid niet over een paar jaar opeens weer verandert."

Volgens Stortelder van Alterra biedt het natuurgerichte landbouwbedrijf echter wel degelijk perspectief voor boer én natuur. "In ons voorstel komt het belangrijkste deel van het boereninkomen op zo'n bedrijf uit het rendement van het groenfonds. Wat de boer daarvoor moet doen ligt vast in een erfdienstbaarheidscontract. Dat geldt voor eeuwig, dus als boer heb je geen last meer van een onbetrouwbare overheid. Hoe hij binnen de grenzen die dat contract stelt zijn bedrijf verder inricht, is aan het ondernemerschap van de boer. Wij denken dat je bij een productie per hectare die op ongeveer een kwart ligt van het nu gangbare niveau, een evenwichtssituatie kunt

bereiken. Want vergeet niet dat regen en oppervlaktewater al een behoorlijke hoeveelheid stikstof aanvoeren, gratis en voor niets. Verder kun je werken met vlinderbloemigen, die stikstof uit de lucht binden.”

In de zaal wordt vervolgens geopperd om eerst maar eens een paar jaar te onderzoeken of het door Stortelder veronderstelde evenwicht tussen de natuurlijke aanvoer en afvoer van mineralen in praktijkomstandigheden ook bereikt kan worden. “Pas als door dergelijk onderzoek de levensvatbaarheid van het natuurgerichte landbouwbedrijf onomstotelijk vast staat, ontstaat er voldoende draagvlak om met deze plannen verder te gaan.”

Deze opmerking schiet Matthieu Wagemans van het

Innovatienetwerk Groene Ruimte en Agrocluster echter in het verkeerde keelgat. “Ik ben inmiddels allergisch geworden voor oproepen om te wachten totdat er voldoende draagvlak voor een vernieuwing is. Er zijn zoveel remmers in vaste dienst, dat je dan wel eeuwig kunt blijven wachten. Ik kijk liever naar die paar gekken die hun nek durven uit te steken voor een vernieuwing waarin ze geloven.”

Wagemans krijgt bijval van wethouder Van der Vinne van de gemeente Tubbergen: “Gaan we hier in het defensief zitten, of gaan we in het offensief door te kijken naar de kansen die gewenste ontwikkelingen bieden?”

Van der Vinne spreekt daarom ook zijn spijt uit over de afwezigheid van de regionale landbouworganisatie GLTO, die de *Studium Generale* besloot te boycotten omdat de organisatie zich door verschillende overheden te weinig serieus genomen voelt.

Gedeputeerde Kemperman had eerder al laten weten de afwezigheid van GLTO te betreuren. Hij kondigt aan zo snel mogelijk met vertegenwoordigers van de landbouworganisatie over hun grieven te zullen gaan praten. En inhakend op de opmerkingen van Wagemans en Van der Vinne zegt Kemperman: “We kunnen wel de hele tijd ‘ja, maar’ blijven zeggen, maar als we vinden dat dit een goede zoekrichting is, moeten we dat soort reacties overwinnen. Met de traditionele vorm van natuurontwikkeling lopen we vast in Overijssel, omdat in sommige gebieden boeren hun grond niet willen verkopen. Dit is een mogelijke structurele oplossing, die heel interessant is om verder uit te werken. Het lijkt bovendien nog goedkoper ook, dus zijn we maatschappelijk gezien gewoon verplicht om dit verder te onderzoeken.”

De provincie Overijssel kan daarmee nu onmiddellijk aan de slag, kondigt Kemperman aan, want uitgerekend op de ochtend van de *Studium Generale* kwam de toestemming van staatssecretaris Faber van Natuurbeheer binnen om de aanpak van *Boeren voor Natuur* toe te passen in de *Proeftuin Kwaliteitsimpuls Landschap* in Noord-oost-Twente.

Gaandeweg de discussie lijkt het enthousiasme toe te nemen. Gelder van Staatsbosbeheer laat weten zich in de plannen van *Boeren voor Natuur* te kunnen vinden. “De trend naar een grotere rol voor boeren bij het natuurbeheer gaat door en biedt goede kansen.” Ook André Janssen van de Waterleiding Maatschappij Overijssel wil graag meewerken aan het verder uitwerken van deze ideeën. “De boer zou immers ook een grotere rol in het waterbeheer kunnen spelen.”

De provincie zal echter wel een leidende rol moeten spelen, benadrukken diverse aanwezigen. “Het is van groot belang of de provincie bereid is om ruimte te scheppen voor dit soort ontwikkelingen”, vindt Henk Haan van de Landinrichtingscommissie Noordwest-Overijssel.

Veel te vaak staan overheidsregels nieuwe ontwikkelingen in de weg, vindt ook Johan Sterken van *De Ommer Marke*: “Ik ken een boer in Ommen die op zijn boerderij zelfgemaakt biologisch ijs verkoopt. Eén bankje mag hij van de gemeente voor zijn klanten wel neerzetten, maar als hij er twee neerzet wordt het een terras en moet hij naar de stad verhuizen.”

Als even later boeren en beleidsmakers zich gezamenlijk tegoed doen aan een biologische lunch, laat gedeputeerde Kemperman blijken zich deze kritiek ter harte te nemen. “Natuurlijk moeten we aan zulk soort dingen iets proberen te doen. Veel planologische regels zijn opgesteld in een tijd dat er nog heel anders naar de landbouw werd gekeken. Als onze visie op de landbouw verandert, moeten de planologische regels daaraan worden aangepast.”

Ook maakt Kemperman duidelijk dat wat hem betreft *Boeren voor Natuur* niet beperkt hoeft te blijven tot de *Proeftuin Noordoost-Twente*. Hij verwijst naar de *Reconstructiewet Concentratiegebieden*, die waarschijnlijk begin

2002 in werking zal treden. Deze wet zet een herstructurering in gang in agrarische gebieden met een hoge veedichtheid. In Overijssel gaat het daarbij om ongeveer tweederde van het grondgebied. “Deze herstructureringsoperatie biedt hele goede mogelijkheden om het concept van *Boeren voor Natuur* toe te passen”, aldus Kemperman.

“Het is noodzakelijk om te zoeken naar alternatieve vormen van inkomsten, waarmee voor boeren nieuwe kansen en perspectieven worden gecreëerd als zij hun bedrijfsactiviteiten meer afstemmen op maatschappelijke wensen. Want we willen de boeren in onze provincie houden.”

Lijst van genodigden

- Adviescommissie Sterke steden en vitaal platteland
- Provinciale Commissie Landelijke Gebied:
 - Vereniging Nederlandse Gemeenten
 - Provinciale Raad voor Recreatie en Toerisme
 - Overijssels Particulier Grondbezit
 - Gewestelijke Land- en Tuinbouw Organisatie (GLTO)
 - Staatsbosbeheer
 - Vereniging Natuurmonumenten
 - Landschap Overijssel
 - Natuur en Milieu Overijssel
 - Overijssels Dijkgraven Overleg
 - Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, directie Oost
 - Dienst Landelijk Gebied
- Provinciale beleidsmedewerkers
- Bestuur, team en afdelingsvoorzitters GLTO
- Voorzitter Overijssels Agrarisch Jongeren Kontakt
- Directeur en innovatieconsulenten Stimuland
- Agrarische commissies Plattelandsvrouwenorganisaties
- Gemeentelijke beleidsmedewerkers RO en Milieu
- Plattelandsverenigingen/milieucoöperaties
- Gebiedscommissies
- Innovatienetwerk Groene Ruimte en Agrocluster
- Esselink Stichting
- Stichting mr. W.J. Engels van Beverforde
- Overijsselse kamerleden
- Bedrijfsleven
- Financierders
- Accountants
- Agrarisch onderwijs

Colofon

Informatie:

Heeft u vragen, opmerkingen of wilt u meer informatie naar aanleiding van dit verslag?

Provincie Overijssel

Eenheid Landbouw, Natuur en Landschap

mevr. N. Aarnink/de heer G. Valkeman

Telefoon 038 425 13 81 / 038 425 24 34

Dit verslag is ook te vinden op www.overijssel.nl (rubriek 'landbouw')

ID-Lelystad (kenniseenheid Dier, Wageningen UR)

De heer S. Spoelstra

Telefoon 0320 23 82 38

www.vsys.nl

Het onderzoek van ID-Lelystad omvat de gehele dierlijke productieketen. ID produceert vaccins en diagnostica en voert servicetaken uit op het terrein van diagnostiek en advisering.

Alterra (kenniseenheid Groene Ruimte, Wageningen UR)

De heer A. Stortelder

Telefoon 0317 47 47 00

www.alterra.wageningen-ur.nl

Alterra doet strategisch en toegepast onderzoek, geeft adviezen en exploiteert kennis op het gebied van de groene ruimte. Het instituut richt zich daarbij op het oplossen van problemen bij duurzaam beheer, de inrichting en het gebruik van de natuur en de leefomgeving, in samenhang met de activiteiten van de mens.

Uitgave: provincie Overijssel

Verslag: Jan Willem van Gelder, www.profundo.nl

Fotografie: Rinus Goutbeek

December 2001